

การจัดการความรู้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
knowledge management at Phrapariyadhamma School
Department of General Education

พระมหาสุภักดิ์ วิโรจ (จันทร์โอ)¹, พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ (ธานี สุขโชโต)²
 Phramahasuphuk virajo (chan-o)¹, Phrakrusisudhammanivit, (Thanee sukhajoto)²

บทคัดย่อ

สถาบันพระพุทธศาสนากับการศึกษามีความเกี่ยวเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะในอดีต วัดเป็นศูนย์รวมแห่งวัฏจักรวงจรชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงสิ้นชีวิตมนุษย์จึงมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษาของทุกชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นเชื้อพระวงศ์ บุตรหลานขุนนาง คหบดี จนกระทั่ง ถึงราษฎรทั่วไป โดยได้รับความเมตตาจากพระภิกษุเป็นครูสอนและจัดระบบการศึกษามาตั้งแต่สมัยอดีต การเรียนหนังสือกับพระในสมัยก่อนจะเรียนต่างจากสมัยปัจจุบัน คือเรียนตามความรู้ของพระที่สอน

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, โรงเรียนพระปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษา

Abstract

Buddhist institutions and education are connected from the past to the present because in the past The temple is the center of the cycle of human life cycle from birth to the end of human life, therefore it has ties with Buddhism. It is also the center of education for all classes. Whether it is an infection Royal family, children of nobles, barons, and even the common people. They received kindness from monks as teachers and organized the education system since ancient times. Studying with monks in the past was different from the present day. That is, study according to the knowledge of the monks who teach.

Keyword: knowledge management , Phrapariyadhamma School , Department of General Education

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail..benzzaka4188@gmail.com

² อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ร่วม, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยจัดหลักสูตรให้มีวิชาที่เหมาะสมแก่สถานะของพระภิกษุสามเณรที่จะศึกษาได้โดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย และเป็นวิชาที่จำเป็นต่อพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาวินัยพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อมุ่งให้พระภิกษุสามเณร มีบุคลิกภาพเหมาะสมตามสมณเพศ ช่วยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้และไม่ขัดต่อวินัยสงฆ์มุ่งให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาในระดับสูงขึ้นในมหาวิทยาลัยสงฆ์คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³ ประกอบกับในสังคมปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาตามบทบาทและภารกิจที่แต่ละองค์กรรับผิดชอบ ดังนั้นจึงส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบการจัดการให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมตลอดเวลา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่งจนสามารถกล่าวได้ว่าระบบการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา คือ ระบบแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนพัฒนาคน หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาถือว่า “สิกขา” หรือ “ศึกษา” เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตที่เจริญงอกงามจนถึงบรรลุอิสรภาพขั้นสูงสุด การให้ความสำคัญกับการศึกษาจะเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเมื่อมองไปยังแบบแผนของชุมชน พระสงฆ์และชีวิตของบรรพชิต เริ่มต้น ตั้งแต่การบวช จุดมุ่งหมายสำคัญของการบวชคือการศึกษา ดังนั้นคนไทยมักนิยมเรียกคู่กันว่า “บวชเรียน”⁴ ภายใต้แนวคิดการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้นโดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถร) ว่า “การศึกษาทางโลกได้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรมก็จำเป็นต้องอนุวัตรไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกจึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่า ด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และต่อมาใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2539 เพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษาและส่งเสริมสนับสนุนกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น ในปี พ.ศ. 2545 ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เป็นเหตุให้มีหน่วยงานที่ดูแลคณะสงฆ์ และพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาโดยตรงคือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งแยกมาจากกรมการศาสนา เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

³ พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, (2521).

⁴ พระไพศาล วิสาโล, **กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ**, เสขิยธรรม, สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2565. [แหล่งที่มา] <https://www.visalo.org/article/budKrabuankam.htm>.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นไปอย่างต่อเนื่องมีระเบียบควบคุมการดำเนินงานที่ชัดเจน

ดังนั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงได้ออกระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมืองประกอบกับแนวคิดการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม จึงได้ออกระเบียบมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยข้อความส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาคเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ทางการศาสนศึกษาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และถือได้ว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งหนึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ในการนี้เพื่อให้สอดคล้องกับข้อความในมาตรา 12 และมาตรา 18 (2) แห่งพระราชบัญญัตินี้ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ให้วัดที่จัดตั้งโรงเรียนจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์มหาเถรสมาคม กำหนดให้มีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้กำหนดให้เป็นโรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์พิเศษในการจัดการศึกษาอยู่ในกลุ่มประเภทโรงเรียนเฉพาะทางเนื่องจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามุ่งเน้นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร เพื่อสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าอยู่ใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม และมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม ใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนั้นโดยสรุปหลักสำคัญคือเรียนอ่านหนังสือให้ออก จึงเริ่มด้วย หัดอ่าน ก ข จนจำได้แล้วจึงสอนประสมหัดอ่านหนังสือที่เป็นเรื่อง สอนเลขเบื้องต้น สอนโหราศาสตร์ พระบางรูปก็สอนหนังสือขอมให้ด้วย เพราะตำราโบราณนิยมเขียนเป็นอักษรขอม บางอาจารย์ เข้มงวดเรื่องลายมือให้หัดคัดเขียนตัวหนังสือให้สวยงาม เพราะถือว่าลายมือดีเขียนหนังสือถูกก็เป็นเสมียนได้หรือรับจ้างคัด และจารหนังสือเป็นอาชีพได้ นอกจากเรียนหนังสือแล้ว ยังได้รับการสั่งสอนเรื่อง กิริยา มารยาท การพูดจา เพราะเด็กผู้ชายจะอยู่ที่วัดหรือไปกลับก็ตามจะต้องคอยปรนนิบัติพระ เช่น ประเคนอาหาร ต้มน้ำชงชา ตำหมาก จนถึงปีบนิ้ว เพราะพระที่สอนส่วนมาก จะมีอายุมากแล้ว ต้องรู้จัก หุงอาหารกินเอง ทำความสะอาดกุฏิที่อยู่ ก่อนนอนก็ต้องสวดมนต์ไหว้พระ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทะนุบำรุงการศึกษาโดยการให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางปริยัติธรรม และวิชาการทางโลกควบคู่กันไป ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์และมีบทบัญญัติให้พระผู้เป็นเจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่กุลบุตร ซึ่งทำให้วัดกับบ้านมีความสัมพันธ์เป็นอันดีกับชุมชน วัดจึงเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้การศึกษาแก่ชุมชน อารักษ์ชาววัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม แม้ผู้ที่เข้ามาบวชเรียนเมื่อได้รับการศึกษา

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2565

อบรมดีแล้ว เมื่อกลับออกไปก็จะเป็นพลเมืองที่ดีเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติมีความรู้ความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมให้เจริญมั่นคงสืบไป

การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีรูปแบบการศึกษา เป็นแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็น ๒ ระดับ หรือ ๒ ช่วงชั้น คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ๘ กลุ่มสาระ คือ ๑) ภาษาไทย ๒) คณิตศาสตร์๓) วิทยาศาสตร์ ๔) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๕) สุขศึกษา และพลศึกษา ๖) ศิลปะ ๗) การงานอาชีพและเทคโนโลยี ๘) ภาษาต่างประเทศ และมีวิชาเฉพาะ ที่กำหนดให้นักเรียน คือ พระภิกษุสามเณรต้องเรียนตามนโยบายของคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม คือ วิชาภาษาบาลี และวิชาพระพุทธศาสนา (อันประกอบด้วยพุทธประวัติ ธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติ) เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระไตรปิฎก สามารถนำไปเป็นเครื่องมือเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นหน้าที่สำคัญของพระภิกษุสามเณร ในฐานะที่เป็นศาสนทายาทผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา⁵

แนวคิดการจัดการความรู้

แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) Kujiro Nonaka และ Hirotaka Takeuchi ได้ตีพิมพ์หนังสือที่ชื่อว่า “The Knowledge Creating company” ออกมาเผยแพร่ ซึ่งทั้งสองท่านได้เสนอแนวคิดที่เน้นเรื่องการสร้างและกระจายความรู้ในองค์กรระหว่างความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) กับความรู้ที่อยู่ในรูปแบบสื่อเอกสารความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ประกอบไปด้วย⁶

1. การขัดเกลาทางสังคม (socialization) เป็นกระบวนการของการแลกเปลี่ยนความรู้โดยนัยผ่านการแบ่งปันประสบการณ์จากการที่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน โดยที่บุคคลสามารถรับรู้ได้โดยนัยได้จากการสังเกต การเลียนแบบ หรือการนำไปปฏิบัติ

2. การทำให้ปรากฏชัด (externalization) เป็นกระบวนการสร้างและแบ่งปันความรู้จากการแปลงความรู้ที่ฝังอยู่ในคนให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (ความเข้าใจที่ฝังลึกสู่ความรู้ที่ชัดแจ้ง) เป็นรูปแบบที่ต้องการให้มองเห็นถึงความเข้าใจที่ฝังลึกและเปลี่ยนเป็นความรู้ที่ชัดเจนนั้นสามารถมากำหนดเป็น “กระบวนการสร้างความรู้ที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความเข้าใจที่ฝังลึกที่จะทำให้เกิดความชัดเจน โดยไม่มีลักษณะของการเปรียบเทียบ การวิเคราะห์แนวคิดสมมติฐานหรือวิธีการ”

3. การผนวกความรู้ (combination) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้งทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ และรวบรวมความรู้เหล่านั้น ให้เป็นระบบเป็นองค์ความรู้ โดยความรู้จะมาจาก

⁵ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557), หน้า 3.

⁶ Nonaka, I. & Takeuchi, H, *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, New York: Oxford University Press, (1995).

แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ของแต่ละคน และความรู้ผ่านสื่อหรือช่องทางต่างๆ ในการไหลเวียนของความรู้ เช่น การประชุม การติดต่อผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

4. การปลูกฝังความรู้ให้เข้าไปอยู่ในตัวของบุคคล (internalization) ถือเป็นขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงสุดท้ายการแบ่งปันความรู้และสร้างความรู้จากความรู้ที่ชัดเจนไปสู่ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน เกิดขึ้นโดยการกระจายความรู้และทำให้มันฝังลึกลงไปเป็นเหมือนลักษณะนิสัยและเป็นความเข้าใจใหม่ๆ เป็นการทบทวนรูปแบบทางจิตภายใน เรียกได้อีกอย่างว่า “การเรียนรู้โดยปฏิบัติ”

แนวคิดการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

สถานการศึกษาเป็นองค์กรที่ให้บริการด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ให้แก่บุคคลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความก้าวหน้าด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นเพื่อดำรงชีวิต และการปรับตัวเข้ากับสังคม ในยุคปัจจุบัน สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาและปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตประจำวันให้มีประสิทธิภาพ ภายใต้บรรทัดฐานของสังคม มีความเข้มแข็งและสามารถเพิ่มอำนาจในการแข่งขันในระดับสากล พร้อมทั้งสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติตามนโยบายของรัฐบาล การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและพัฒนาประเทศชาติที่ส่งผลต่อคุณภาพประสิทธิภาพและผลสำเร็จทางด้านการศึกษาของสถานศึกษา ดังที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)⁷ ได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ในสถานศึกษาว่า การจัดการความรู้ของสถานศึกษาจัดเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการเตรียมความพร้อม และปรับตัวให้เท่าทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์บนโลกอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเป็นการรับรองรับการเปิดเสรีทางการศึกษา มีการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 21 ซึ่งรัฐบาลมุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพและเท่าทันเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงอย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการบริหารจัดการศึกษา และในการปฏิรูปการศึกษามีทิศทางในการปฏิรูป คือ 1) พัฒนาคุณภาพ คนไทยยุคใหม่ 2) การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่และ 3) พัฒนาคุณภาพด้านการจัดการศึกษานอกจากนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปการจัดการความรู้ในสถานศึกษาไว้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) โดยกลุ่มพัฒนาระบบบริหารได้ร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษานำการจัดการความรู้สู่องค์กรการศึกษา และมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันตามบริบท โดยเริ่มขับเคลื่อนในปี พ.ศ. 2548-2549 และขยายผลครอบคลุมทุกเขตพื้นที่ในปี พ.ศ. 2550 ได้ให้การสนับสนุนโดยการฝึกอบรมให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการความรู้ มีการจัดสรรงบประมาณประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษามีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาทิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานการณ์ศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นฐานโดยการนำความรู้ในองค์กรและความรู้ใหม่มาบูรณาการร่วมกันเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานและขยายผลในทุกส่วนขององค์กรและองค์กรอื่นๆ

2. สนับสนุนให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการดำเนินงานบนพื้นฐานความคิด ทุนทางความรู้และวัฒนธรรมองค์กร ประสพการณ์การทำงาน เพื่อวางแผนในการจัดการความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ

⁷ บดินทร์ วิจารณ์, การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ทจำกัด, 2553). หน้า 7.

3. ส่งเสริมให้สถานศึกษาร่วมเรียนรู้เป็นทีมและเปิดรับความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในยุคโลกาภิวัตน์โดยส่งเสริมความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งภายในและภายนอกองค์กรให้มีการเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

4. สร้างเสริมศักยภาพทีมงานและบุคลากรแกนนำในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีขีดความสามารถในการจัดการความรู้และการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทั่วถึงทั้งองค์กร

5. สนับสนุนและพัฒนากิจการจัดการความรู้โดยความร่วมมือของบุคคลในองค์กร มีการวิเคราะห์ประสบการณ์รูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพแก่องค์กรเพิ่มขึ้น

การจัดการความรู้เชิงพุทธ

การจัดการความรู้คือการสร้างความรู้ การแจกจ่ายความรู้ และการใช้ประโยชน์ความรู้เพื่อคนและองค์กร การจัดการความรู้เชิงพุทธมีความต่างออกไป คือ การสร้างความรู้ในเชิงพุทธ คือการปฏิบัติขั้นปรีชาญาณเป็นนั่นนั่นเริ่มต้นเป็นการเรียนรู้ ของธรรมะแต่ละข้อหรือหมวด จนชาวกระจ่างแจ่มแจ้งเป็นขั้นต้นของการสร้างความรู้ แต่การสร้างความรู้ยังมีสาระต่อไปถึงการภาวนาหรือวิปัสสนาเป็นการสร้างความรู้ขั้นสูงขั้นปัญญาญาณ เมื่อได้ความรู้ระดับนี้แล้ว ผู้รู้จะเป็นผู้เจริญหรือพัฒนาการได้ความรู้ขั้นเป็นขั้นโลกกุตระสูงกว่า ชั้นโลกียะของทางโลก การกระจายความรู้หรือการแบ่งปันความรู้ทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุ เป็นกิจกรรมที่เริ่มจากการเรียนการสอนระหว่างพระอาจารย์กับพระภิกษุสามเณรที่เป็นศิษย์รวมไปถึงการเทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชน การบิณฑบาตโปรดสัตว์ การปฏิบัติกิจเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา รวมถึงการนำพระภิกษุ สามเณรปฏิบัติวิปัสสนา ให้ได้ปัญญาเห็นธรรมตามความเป็นจริงการใช้ประโยชน์ความรู้ในเชิงพุทธ การจัดการความรู้เป็นการใช้ธรรมเพื่อประโยชน์แก่บุคคลแต่ละคนและคณะบุคคล หรือกลุ่มคน ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กร เช่น บริษัท ธนาคาร โรงงานกระทรวงกองทัพและองค์กรแบบอื่น จะเห็นได้ว่า ผู้รับประโยชน์จากการจัดการความรู้เชิงพุทธที่ เป็นการจัดการธรรมะผู้รับประโยชน์มิใช่องค์กรแบบราชการ ดังเป้าหมายของการจัดการความรู้ทางโลกเท่านั้น แต่มีประโยชน์ต่อหน่วยสังคมกว้างกว่ามาจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา⁸

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญนั้น คู่มือ ปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา⁹ ได้กำหนดหลักการจัดการ ความรู้เพื่อพัฒนาไปสู่กระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามสาระและหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการโดย 1) วิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหา 2) มาตรฐานการเรียนรู้ 3) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 4) ออกแบบกิจกรรมเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับ ความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ตลอดจนผู้ที่มีความสามารถพิเศษ และผู้ที่มีความบกพร่อง หรือด้อยโอกาส โดยฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ตามการ

⁸ พระราชวรเมธี (ประยูร ธมฺมจิตโต), กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ มหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2543), หน้า 12

⁹ ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพฯ มหานคร: โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557), หน้า 8.

ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง สร้างสถานการณ์ตัวอย่าง

3. การส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องการผสมผสานความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกัน

4. การปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับ เนื้อหาสาระกิจกรรม

5. จัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการความรู้และการเรียนรู้

6. นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานงานความร่วมมือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้จัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

7. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเป็นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการจัดการความรู้ พัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันกับบุคลากรภายในสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้(การวิจัยในชั้นเรียน)

9. ส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนา วิธีการจัดการความรู้กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ หลากหลาย และต่อเนื่องเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

10. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้แก่

10.1) จัดกิจกรรมแนะแนวโดย 1) จัดเตรียมอุปกรณ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) จัดทำแผนการเรียนรู้ แบบบันทึกและการจัดทำสื่อ 3) ให้คำปรึกษาแก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนาตนเอง 4) ให้คำปรึกษาการศึกษาต่อและแนะนำอาชีพ

10.2) จัดกิจกรรมนักเรียนโดย 1) สนับสนุนเกื้อกูลตามกลุ่มสาระการเรียนรู้เช่น โครงการ 2) ส่งเสริมความถนัดความสนใจความสามารถ ความต้องการของผู้เรียน 3) ส่งเสริมการทำประโยชน์ต่อสังคม ต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา 5) จัดทำกิจกรรมการเรียนรู้และ จัดทำอุปกรณ์ 6) จัดทำแผนจัดกิจกรรม แบบบันทึกรายงานผล สรุปได้ว่าการจัดการความรู้ในสถานศึกษา ถือเป็นกระบวนการและเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมผลักดันให้สถานศึกษามีพัฒนาการไปสู่สถานะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในอนาคตได้

การจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนา เป็นความรู้ที่พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญมากที่สุดได้แก่ความรู้ระดับปัญญา หรือความรู้ที่เข้าใจชีวิตและโลก ที่ช่วยแก้ไขปัญหาวินัยหรือทำให้พ้นทุกข์ได้ มิใช่เพียงแค่ว่าความรู้ที่ทำงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายเท่านั้น การจัดการความรู้ทางโลกจะมีความสำคัญในการประกอบอาชีพแต่ไม่ควรละเลยการจัดการความรู้ประเภทธรรม ซึ่งช่วยทำให้ชีวิตมีความทุกข์น้อยลง มีใจเป็นอิสระโปร่งเบามากขึ้น เพราะไม่ถูกกิเลสครอบงำและไม่หลงยึดติดถือมั่นในสิ่งต่างๆ การจัดการความรู้ประเภททางธรรมทำให้เราตระหนักชัดว่าอะไรเป็นความสุขที่แท้ไม่หลงยึดติดเงินทอง ชื่อเสียง และเกียรติยศเป็นสรณะ เพราะเป้าหมายของการจัดการความรู้เชิงพุทธ สำหรับทางโลกเป้าหมายการจัดการความรู้มุ่งไปที่การสร้างประสิทธิภาพให้แก่องค์กร เป็นหลัก แต่เป้าหมายของการจัดการความรู้ เชิงพุทธเป็นได้ทั้งประสิทธิภาพแก่องค์กรดังกล่าวคือ ธรรมะสามารถช่วยทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ เช่น ทำให้สมาชิกในองค์กรมีคุณภาพ มีความรู้มีความสามารถ มีทักษะในวิชาชีพ หรือทำให้คนทำงานในองค์กรมีความร่วมมือประสานกัน มีความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ตั้งใจทุ่มเทให้กับงาน ส่งผลให้องค์กรมีผลงานที่มีปริมาณและคุณภาพไม่เพียงเท่านั้น เป้าหมายของการ จัดการความรู้เชิงพุทธอาจมีสูงกว่านั้น มุ่งทำคนแต่ละคนให้มีความสุขในการทำงาน ชีวิตในกลุ่มเพื่อน ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ไปจนถึงเป้าหมายขั้น สุดท้ายทำให้แต่ละคนสามารถ บรรลุถึงสภาวะพ้นกิเลส จิตมีอิสระ มีความสงบเย็น เรียกว่า พระนิพพาน

บทสรุป

การจัดการความรู้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีรูปแบบการศึกษา แบบการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็น ๒ ระดับ หรือ ๒ ช่วงชั้น คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ มีกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ๘ กลุ่มสาระ และมีการบริหารจัดการตามระบบอำนาจหน้าที่ ปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ทางด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดอยู่ในพื้นที่ของวัดและมีแนวคิดการจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนานั้นส่วนใหญ่มักจะเน้นไปที่หลักธรรมคำสั่งสอนจากพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมพื้นฐานที่เป็นโลกียะซึ่งเหมาะสำหรับใช้ในการจัดการความรู้ในการทำงาน การเรียน และการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลและองค์กร เช่น หลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในองค์กร และเป็นหลักสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนางานโดยต้องอาศัยการช่วยเหลือสงเคราะห์เกื้อกูลกันในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ เทคนิค และวิธีการต่างๆ จากเพื่อน กัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การจัดการความรู้ขึ้นระหว่างบุคคลองค์กร หน่วยงาน ชุมชนและสังคม ส่วนการจัดการความรู้ระดับ โลกุตระนั้นเน้นความรู้ระดับ ปัญญาอันมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้อย่างยั่งยืน ทำให้ชีวิตมีทุกข์น้อยลงจนกระทั่งหมดจากความทุกข์ในที่สุด ไม่ติดอยู่ในอำนาจของกิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม** บดินทร์ วิจารณ์, **การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ตจำกัด, 2553.
- แผนกสามัญศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557.
- พระไพศาล วิสาโล, **กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ**, เสขิยธรรม, สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2565.[แหล่งที่มา] <https://www.visalo.org/article/budKrabuankarn.htm>.
- พระราชวรมนู (ป.อ. ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2521).
- พระราชวรมนู (ประยูร ธมมจิตโต), **กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร :กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2543).
- ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557.
- Nonaka, I .& Takeuchi, H, **The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation**, New York: Oxford University Press, (1995).